

СУТАРЭННІ РОМУЛА

Раман

Ён ведаў, што іншай працы ў яго ўжо ніколі не будзе. Занадта шмат бачыў і чуў за апошнія гады. Такі, як ён, можа толькі падзяліць лёс тых, каго лячыў у турэмнай бальніцы.

«Лячыў»... Звычайныя словы ў ягоным цяперашнім жыцці набывалі новы злавесны сэнс. Нібыта пачварна скажаліся абрысы прадметаў, якія ўпалі ў брудную цвілую лужыну: што там пабліскае на дне — лыжка? Скальпель? Абцугі? Паламаныя акулеры?

Лекар пацяжэлай рукой прысунуў да сябе жалезны кубак — той шоргнуў па сталешніцы, як гераічны пратэз інваліда грамадзянскай вайны аб брукаванку. Та-ак, гэта табе не бардо ў крышталёвым келіху рэстарана менскага гатэля «Еўропа» ды пад гранне венскага дамскага аркестра... Зрэшты, ён тады быў зусім юны, і даваенна-рэвалюцыйныя ўспаміны расплываюцца ў памяці вясёлкавым туманам.

Затое гэты жалезны, пагнуты кубак са спіртам — дужа рэальны.

Лекар паднёс кубак да вуснаў, не адрываючы пагляду ад падлогі, нібыта шэрыя масніцы, раздзеленыя тонкімі палоскамі гразі, былі ягоным ратункам. Роўныя, падагнаныя адна да адной, пакорлівыя і надзейныя. Узор для грамадства новага тыпу.

Спірт звывкла апёк горла. Свет закрыўся, як ракавінка, з якой дасталі перліну.

Падалося ці не, што цёмныя роўчыкі паміж масніцамі рассунуліся і адна з масніцаў стала шырэйшай за іншыя на два пальцы?

Уздзеянне алкаголю на мазгі і ягоныя сімптомы... Ён усё

яшчэ памятаў нешта са сваёй прафесіі. Хаця навошта? Усё, што ад яго патрабавалася, — не вылечыць, а зрабіць так, каб вораг народа мог зноў адчуваць боль — і гаварыць. А значыць, крычаць, благаць, вішчаць, гарлаць, стагнаць, верашчаць... А таксама маліць, прасіць, запэўніваць, згаджацца — і называць, называць, называць... Імёны, адрасы, заданні...

Часам каты прыносілі ў турэмную бальніцу непрытомных вязняў, нічога не тлумачы, але з такімі паганымі і грэблівымі ўсмешкамі, што лекар адразу разумеў: давядзецца самому здагадацца, як напаўжмурыка катавалі, бо нават каты не хочуць гэта агучваць. Словы — гэта ж з чалавечага свету. А тое, што яны толькі што рабілі, — нават не быдлічае, а... Жывёлы не могуць вытвараць тое, што адно з адным людзі.

У лекара дасюль пачыналі дрыжэць рукі пасля такіх абследаванняў.

Да чаго каты былі вынаходлівыя! Божа мой, ды калі б хоць доля тае вынаходлівасці людзям, якія прыдумваюць новыя лекі...

На хвілю лекар адарваў позірк ад масніцаў, адсалютаваў жалезным кубкам вусатаму партрэту на сцяне з зялёнымі, як раска на паверхні дрыгвы, шпалерамі, адсёрбнуў...

Гэта ўжо падобна да праўдзівых глюкаў. Падазроная масніца зрабілася шырэйшай за суседнія ўжо на цэлую даланю. Ці ён проста раней гэтага не заўважаў?

Лекар быў яшчэ не стары. Прыемны інтэлігентны твар, высокі белы лоб, іранічны выгін броваў і асаблівая, даверліва-датклівая, складка вуснаў... З якой шалёнай надзеяй пазіралі на яго вочы скалечаных людзей! Але побач пільна пазіралі іншыя вочы — так званых «калегаў». І лекар, «аскалёпак старога рэжыму», прывучыўся глядзець на сваіх пацыентаў, як колісь ягоняя сярэднявечныя сабрацці па цэху на пракажоных. Падлеглыя смерці, праклятыя, амаль

што не людзі... І яшчэ горш — часам яго самога змушалі быць катам. А клятвай Гіпакрата заставалася выцерці вусны падчас гэтых самотных вячэраў, асобна ад сямейнікаў, перапалоханых метамарфозамі калісьці вясёлага і далікатнага гаспадара. Скарыстаць, скамечыць, як брудную сурвэтку, і кінуць у кут... Паўгода таму давялося «лячыць» трох былых аднакурснікаў сына, задзірыстага паэта Алесья... Яны пазналі яго... І таксама надзея ўскалыхнулася ў запалых, чырвоных ад бяссоння і пабояў, вачах... А што ён? Крыху паблажлівасці — і Алесь ляжа побач з гэтымі, на жалезны ложка, засланы шэрай прасціной у ржавых плямах... Ужо ледзь так не атрымалася, і дарагой цаной удалося выцягнуць яго з турмы. Але ці надоўга?

Лекар кожны дзень зноў чакаў страшнага. І гатовы быў зрабіць усё, каб гэта адцягнуць. Што ён сам тут апынецца — наўрад. Яго ніхто лячыць не будзе. Кулю ў патыліцу — і на Месяц, як кажуць вязні... І ён нічога не мог патлумачыць сыну, які, чым далей, паглядаў з грэблівасцю, а часам з нянавісцю, змяшанай са шкадобай, і мімаволі хацелася збіць яго самому, зламаць дурную ганарыстасць, змусіць зашыцца ў куток... Абы застаўся жывы.

Роўчыкі паміж масніцамі паціху распаўзаліся ў бакі...

А лекар думаў пра свайго апошняга пацыента. Ён не мог не пазнаць яго. Як не мог не пазнаць самога сябе ў люстэрку. Такі ж высокі белы лоб — толькі ў крывападцёках ад падзенняў на каменную падлогу, просты нос, асаблівы мяккі выраз вуснаў — праўда, цяпер яны, запеклыя крывёй, былі скажонныя крыкам. Бач ты, пагалілі вязня... Яшчэ нядаўна зарос валасамі, як дзікун. А цяпер адразу відаць — паніч. У ягоных продкаў продкі лекара служылі спаконвек — ляснічымі, аканомамі, леснікамі... Служылі — і ненавідзелі. Нянавісць была ўзаемнай, але ў аніводным пакаленні традыцыя не парушалася, нібыта яе змацоўвала нешта вышэйшае за звычайныя чалавечыя пачуцці: гэты род —

верныя слугі, а гэты — паблажлівыя гаспадары. Лекар ніколі не даруе пагардлівых позіркаў на сябе і сваю радзінку — род прыслугі з пакалення ў пакаленне абразліва выяўляў прыўлашчаныя калісьці рысы арыстакратычнага роду... І што з таго, што апошняму панічу ўжо не дасталося і следу колішняга багацця, і нават ягоны бацька быў, бадай што, бяднейшы за лекаравага бацьку. Што паніч пайшоў у навуку, бадзяўся, як апошні валацуга, па наваколлі, запісваючы з вуснаў былых «хлопаў» прыпавесці і былічкі, не зважаючы на пасміханні. Нянавісць засталася, як застаецца соль у марской ракавінцы — колькі яе ні адчышчай, а толькі паднясі да вуснаў — адчуеш смак мора.

Цяпер надарылася магчымасць адпомсціцца. Але сэнсу ў помсце не было. З чалавекам зрабілі ўжо ўсё, што мог прыдумаць самы горкі мсцівец.

Вязень бесперапынна крычаў ад болю. Калі не змог крычаць — хрыпеў.

А лекар па загадзе следчага стаяў са шпрыцам, напоўненым марфінам, навідавоку, і вязню крычалі на вуха, што вось ён, ягоны ратунак, як выцягнуць руку. Адзін укол — і балець зусім перастане. Трэба толькі назваць імёны... адрасы... заданні... Асабліва дапытваліся пра нейкае таёмнае сховішча ў царкве.

Чалавек на ложку хрыпеў. Лекар бачыў, што ён пакуль пры свядомасці і глядзіць на напоўнены марфінам шпрыц з неверагоднай тугою... Але следчаму так і не надарылася падаць лекару знак. Крыкі заціхлі, таму што болевы шок — ён і для графскага адроддзя болевы шок. А сэрца мае межы трывушчасці. Калі высокі белы лоб з крывападцёкамі схаваўся пад чыстай прасцінай, следчы няўважна папытаўся ў лекара:

— Ваш сваяк?

І лекар з зусім натуральнай нянавісцю змог выгукнуць:

— Не!

А масніца ўсё пашыраецца, пашыраецца... Вось яна ўжо шырынёй з вечка труны... Вусаты партрэт гарэзна падміргвае, апусцелы жалезны кубак падскоквае на сталі, адбіваючы такт падыспаню... Глухія ўдары з-пад масніцы — нібыта нешта просіцца вонкі... Ці нехта... Вось масніца прыўзнімаецца...

Чаму так хутка закончыўся спірт?

Лекар устае на непаслухмяныя ногі, б'ючыся аб стол, сцены, шафу, як сляпы матыль, спрабуе знайсці на паліцах яшчэ не апусцелы слоік... І ён не ў змозе азірнуцца, пабачыць, як выраслая масніца прыўзнімаецца і ў шчыліне паказваецца скрываўлены белы лоб...

Раздзел 1. ШЭРАЯ БУДЫНІНА ФОРЭВА

Выбуху зноў не адбылося.

Ася нават на нейкі час затрымалася, каб свядомасць прымірылася з тым, што пачварная шэрая будыніна, у якой месцілася ейная ўстанова, усё гэтак жа — не, не ганарліва, хутчэй бяздумна-бязлітасна — высіцца спамяж хрушчовак, і жнівень пакорліва згортвае свае апошнія дні ў сухое лісце ліпаў, што выжылі ў вязніцы з бетону і асфальту. Гмахабеліск у памяць гадоў, праведзеных у ім. Ненажэрны шэры стод, які прагне ахвяраў.

А дзе, дзе, дзе столькі разоў уяўляная на гэтым месцы куча друзу? І каб над гэтай кучай з бездапаможнымі дрыготкімі вусікамі дроту паныла луналі паперкі з набраным Асяй чарговым разбітым на акуратныя параграфы тэкстам... Не, Ася не крыважэрная. Па ёй, няхай бы ўсе з Шэрай Будыніны паспелі эвакуавацца. Распаўзціся па бяспечных шчылінах. І ветлівыя маладыя міліцыянты, што дзяжураць на першым паверсе, сочачы, каб не спазняўся народ у Шэрую Будыніну, каб не прасачыўся ў яе запаветнасць нейкі зладзюга ці дурань, што не разумее, якія

важнныя справы тут робяцца. І цётка-буфетчыца з вечна санлівымі вачыма, падобная да апосума, у якой Ася кожны працоўны дзень купляе кавалак заліўной рыбы і бутэльку «Актывілу», які карысны пры сядзячай працы. І Асіны калегі, усе мілыя, душэўныя людзі, вінаватая толькі ў тым, што патрапілі працаваць разам з Асяй у адным выдавецтве, якое спецыялізуецца на выпуску брашураў з нормамаі, правіламі, зводамі стандартаў ды іншымі рэчамі, якіх Ася аніяк не спадзявалася сустрэць у гэтым жыцці ў такой колькасці з прычыны ўласнае хранічнай неўнармаванасці.

Але вось ужо чатыры гады пасля інстытута пяць дзён на тыдзень яна іх рэдагуе да шэрых пчолак у вачах, ненавідзячы саму сябе за няздольнасць пайсці адсюль, з грашовай працы... Як яна ненавідзіць гэтую працу, як ненавідзіць сцены, у якіх праводзіць большую частку жыцця!

Ды ўсё, на што Асі хапіла пасля размеркавання сюды, — гэта на знак пратэсту зрабіць татль на правым плечуку ў выглядзе жабкі. Але ж не будзеш круглы год за выняткам выходных хадзіць па калідорах з аголенымі плячыма, а ўлетку ў Шэрай Будыніне было горача, як у пазасветнай лазні, супрацоўнікі соўгаліся ў мятых ільняных касцюмах, з апухлымі вачыма, нібыта пакрытымі ільснянай плёнкай, і на татушкі маладых супрацоўніц увагі не звярталі. Магчыма, падсвядомым жаданнем абараніцца тлумачылася і Асіна прыхільнасць да пярсцёнкаў і бранзалетаў... Яе тонкія пальцы былі закаваныя ў бразготкую браню металу і камянёў: вядома, не золата-дыяменты, а камяні напалову высакародныя, напалову простыя. Бастарды ў свеце каштоўнасцяў. Яшма, сердалік, лазурыт, змеявік, кашэчае вока, хрызапраз, аванцюрын... Несуразмерна ейным танклявым рукам вялікія, але кожны — са сваім каменным сэрцам, закаваным у не самыя вытанчаныя аправы... Ну і набор бранзалетаў — плеченыя са скуры, мядзяныя,

набраныя з камянёў жа... Часам, калі Ася глядзела на свае складзеныя на стале рукі, з дна свядомасці ўсплывала скептычнае: «Нацюрморт «Мара геолога». Калі — вельмі рэдка — Ася, прыйшоўшы на працу, усведамляла, што забылася надзець свае «цацкі», пачувалася, як пазбаўлены ракавінкі смоўжык.

Яшчэ другакурсніцай Ася спакусілася прапанавай: ехаць з супрацоўнікамі знакамітага выдавецтва «Сокал-прынт», якое праславілася выданнем шыкоўных альбомаў па мастацтву, на пленэр. Выдавецтва адзначала юбілей, і вырашана было зрабіць гэтка ўік-эндны бівуак на маляўнічай лясной палянцы ля возера, з шашлыкамі, са спартыўнымі спаборніцтвамі кшталту перацягвання канату і пляжнага валейболу. А для пантоў — свая газета, у якой бы паведамляліся навіны свецкага мерапрыемства. За тое, што Ася будзе рабіць гэтую сцёбную газетку, абяцалі сто даляраў. Але будучы літрэдактар не ўлічыла маштабу карпаратыву. На палянцы яе чакаў асобны фургон з камп'ютарным начыннем. Газету пад назвай «Пікнік на ўзбочыне» належала выпускаць шэсць разоў на дзень, браць рэальныя інтэрв'ю ў пераможцаў спаборніцтваў, змяшчаць фотаздымкі... Хуценька раздрукоўваць на каляровым прынтары... Як Ася намучылася, спрабуючы выцягнуць хоць пару слоў з пераможцы па шпурлянні бярвяна — той, здаровы, як бэля, напалову лысы і зусім бухі, ляжаў у зарослым малінай роўчыку і толькі мыкаў, і на ягонай спіне, на калісьці беламайцы, — плямы рознага паходжання ўтваралі карту абедзвюх Амерык. А апошнія нумары газеты ніхто ўжо не хацеў браць, і Ася дарэмна ўсоўвала дыхтоўныя аркушы з яркімі ілюстрацыямі ў абвяляыя, перапэцканыя кетчупам рукі выдавецкіх...

Тады жыццё «Сокала-прынта» здавалася ёй суцэльнай казкай. А кіраўнік аддзела навуковых выданняў адчуў да неверагодна працаздольнай студэнтчакі шчырую павагу. І ў

хуткім часе Ася атрымала запрашэнне на практыку. Так і пайшло...

Вось толькі пікнікоў такіх больш не здаралася. Рынак рабіўся ўсё болей жорсткім, эканоміка рыпела ржавымі канструкцыямі... Прадпрыемствы зачыняліся, зарплаты змяншаліся. «Сокал-прынт» перастаў друкаваць альбомы па мастацтву і засяродзіўся на ўсё больш патрэбнай дзяржаве нарматыўнай літаратуры. З яго бесперапыннай папяровай ракой цяжкі ідэалагічна правільныя падручнікі і брашуркі, кодэксы і зводы, ілюстраваныя альбомы з выявамі камбайнаў на палях, шахцёраў у шахтах і ветэранаў на парадах. Багаты «Сокал-прынт» заставаўся марай для многіх. І Ася пасля вучобы пайшла туды.

А ўсяму віной была Кватэра. Асобная. Зусім асобная ад усіх Кватэра, пра якую Ася марыла, напэўна, ад тае пары, калі ўвогуле навучылася марыць. Гэта няпраўда, што чалавек — калектыўная жывёліна. Іначай чаму ён увесь час здабывае адгароджаную прастору для сябе? Зайсці, замкнуцца — і каб ніхто, ніводзін любячы, добразычлівы бліжні без твайго дазволу туды не ўвайшоў.

Можа, дзесьці малады спецыяліст і здольны набыць

Кватэру на свой заробак... Але Асі давялося браць крэдыт, а ўзяць крэдыт у гэтай краіне — здацца ў амаль пажыццёвае рабства. І ў вечны страх: а калі раптам цябе звольняць, ты захварэеш, збяднееш да макаронаў, і не зможаш кінуць у пашчу банка-рабаўладальніка чарговую порцыю валюты... Асю ванітавала пры адной думцы, што ў такім выпадку давядзецца вярнуцца ў «двушку» — хрушчоўку, у адным пакоі якой жыла сястра Маргарыта з мужам і сынам, у другім — маці і бабуля, у гэты адурэлы ад вечнага гуду і начнога храпу вулей... Бабуля пагардліва заяўляла, што, маўляў, не бачылі вы сапраўднай цеснаты. Вось пасля вайны ў іхняй камуналцы ў падвальным паверсе... Але Ася задыхалася. Яна адчувала сябе півоняй,

якая апякаецца ўласнымі апалымі пялёсткамі, — калі такі пяшчотны ружовы пялёстак прыліпае да цёмна-зялёнага лісця, за некалькі дзён там утвараецца агністая пляма — апёк. Калі б памеры кухні дазвалялі, Ася ўплішчыла б туды сваю канапу... Але кухня ўся была памерам з раскладзеную канапу, і пад яе расквечанай пісягамі, як карціна імпрэсіяністаў, столлю ў вечным штылі абвісалі ветразі пялюшак, начных кашуляў і хустак.

«Ідзі на балкон сачыняць, Пушкін!».

А, яшчэ асобны дзякуй за імя Арсенія, народжанае ў нетрах гэнай хрушчоўкі. Што гэта імя самадайкі з аповеда Мерыме, якая памірае ад сухотаў, радзіну не бянтэжыла.

Напэўна, імя вынайшла маці — яна абкладалася кнігамі, як зацяты іпахондрык лекамі. Ася сама фанацела ад чытання, але ў маці гэта было нешта хваравітае, кожны бягла-ружовы томік чарговага жаночага рамана, на вокладцы якога жарсна абдымаліся кудлатыя дзевы ў дэкальтэ і чарнявыя мача ў расхрыстаных на грудзях кашулях, ставаў цаглінкай паралельнага сусвету, з якога маці выходзіла вельмі неахвотна. І, вядома, уласнае прасцецкае імя Марына ахвотна памянляла б на Марыяну. Працавала яна са сваёй хімічнай адукацыяй кантралёрам на заводзе па вырабу шасцяронак. Кантралявала вышэйзгаданыя шасцяронкі — ці правільны спляў, ці няма трэшчынаў. Часта ў начную змену. Гісторыі пра спакушаных сіротак Мэры і неўтаймаваных піратак С’юзан грувасціліся ружовымі сумётамі ў прыбіральных, на кухонным стале, на падваконнях, паміж падушак на канапе. Бабуля Ірына, якая амаль не выходзіла з хаты ўжо тры гады, бо яе распухлыя ногі набылі проста пачварныя абрысы, страціўшы падабенства з часткай чалавечага цела, пасміхалася, папыхваючы цыгарэтай:

— Няхай бы лепей кулінарныя кнігі чытала. Больш было б карысці, чым ад гэтых ружовых сопляў.

Асіна бабуля дыміла, як паравоз. Танная цыгарэта нібыта і не знікала з ейных тонкі пажаўцелых пальцаў, якія так і не сталі з узростам вузлаватымі. Арсенія не адразу даведалася, што бабуля ў юнацтве была балерынай. Але таньчыла нядоўга — траўма, яшчэ ў вучэльні, і давялося перакваліфікавацца ў швачку. Машынка «Зінгер», дарэвалюцыйная, урачыстая і надзейная, стварала калыханкі Асінаму дзяцінству. Бабуліны рукі таньчылі над тканінай хуткі грацыёзны танец. Усе цяперашнія Асіны доўгія спадніцы і кофты з высокімі таліямі былі пашытыя на гэтай бліскуча-чорнай, з трохі аблезлымі залатымі гербамі машынцы «Зінгер»... І ўвогуле — усё ў доме. Нават накрыўкі на канапы — з непатрэбных кавалачкаў тканін, але падабраных так, што гэта нагадвала не звычайны для народных вырабаў стракаты россып «вырві вока», а далікатны ўзор на спіне марскай жывёліны ці восеньскае перапляценне голляў, з якіх амаль абляцела лісцё. Калісьці ў дом часта прыходзілі заказчыцы, бабуля называла іх усіх «генеральшы», і Ася магла падзівавацца на неверагодныя тканіны — крэпдэшын, крэпжаржэт, натуральны шоўк, каралеўскі аксаміт... Разгорнутыя адрэзы нагадвалі сны пра балі, абрэзкі ад іх можна было займець, разглядаць і гладзіць, нібыта фотаздымкі краінаў, дзе не пабываеш ніколі. «Генеральшы» патрабавалі дэкальтэ і фальбонаў, рукавоў «ліхтарыкам» і спадніц «гадэ»...

Арсеніі часам здавалася, што бабуля Ірына здольная пашыць сабе новых сваякоў замест іх, няўдалых. І ў дзяцінстве нават вельмі баялася, атрымаўшы змайстраваную бабуляй ляльку-Золатавалоску, што хутка пад дробнае стукатанне голкі «Зінгера» з’явіцца і новая Ася. Прыгожая, залатакося...

Цяпер прыходы «генеральш» у залатых завушніцах змяніліся рэдкімі візітамі «дваровых», гэта значыць суседак.

«Дваровыя», немаладыя, з гаспадарчымі сумкамі са

штучнай скуры, звычайна прасілі падшыць куплёныя на рынку спадніцы ці нагавіцы, пераліцаваць жакет, а калі і прыносілі ў дом свае тканіны, гэта былі вельмі практычнага колеру альбо прастадушна стракатыя адрэзы, ад якіх думалася не пра баль, а пра цырульню, пральню, гастраном... Але бабуля ніколі не скардзілася і не крытыкавала «кантынгент».

Ася была мала падобная да бабулі Ірыны. Больш — да маці. А шкада. Хаця ногі бабулі пад старасць распухлі, цела заставалася хударлявым, твар — з рэзкаватымі рысамі, але прыцягальны, энергічна-іранічны... А матчыны (і ўласныя Асіны) рысы выяўлялі якасці, якія Арсенія ненавідзела: датклівасць, наіўнасць і чысціню, што межавала, на яе погляд, з дурноццем. Высокі лоб, асаблівая, нейкая дзіцячая, датклівая складка вуснаў... Так і хочацца самой сабе заехаць у фізіяномію. Як выглядаў іхні з сястрой бацька, Ася нават не ведала. Пасля таго, як ён яшчэ да нараджэння малодшай дачкі сышоў з сям'і, каб з'яднацца з чарговым палкім каханнем дзесьці ў Мардовіі, у доме былі старанна панішчаныя ўсе выявы «тхара», як называлі блуднага татачку маці і бабуля. І — ніякіх згадак! Асіна старэйшая сястра Маргарыта таксама не магла ўнесці яснаты, бо цьмяна памятала тату, які бавіў болей часу у камандзіроўках, чым дома, дый было ёй годзікі чатыры, калі ён знік. Запомніла толькі, што ўвесь час патрабаваў акуратнасці і цішыні, бо яму трэба дапрацоўваць чарговы праект чарговага сельскага клуба.

Марго, прадавачка ў краме таннай і карыснай беларускай касметыкі, проста злосна змахвала матчыну «макулатуру» кудысь у кут, як смецце. Нічога дзіўнага, для злосці меліся прычыны — бо восем гадоў таму прывяла ў хату яшчэ аднаго чытача. Муж Марго з народным імем Гоша быў маладзейшы за яе на год, а як па мазгах — дык і на ўсе дзесяць. Ён сядзеў на фэнтэзі. Прычым самым

«шарачковым». Там, дзе галоўны герой — прынц і маг адначасова, і змагаецца з драконамі, а тут жа і іншапланецяне прыляцелі, і прынцэсу трэба ратаваць, і дэман з невымаўляльным імем кшталту Буувафру вырваўся з нетраў планеты...

Акрамя фэнтэзі Гоша сядзеў на піве. Бутэлька ў ягонай руцэ была гэткай жа звычайнай рэччу, як у пальцах бабулі — цыгарэта.

Ася проста не разумела, як магла ейная прыгажуня-сястра купіцца на такога Гошу... Ася ж расла ва ўсведамленні, што яна — пачварына ля прынцэсы, няўклюдны цень ружовашчокай, яснавокай Марго. Гэта было недасяжнае жыццё: бясконцае тэлефанаванне закаханых хлопчыкаў, гітарныя спевы ў дваровай альтанцы, бойкі-двубоі з няўмелым закосам пад моднае каратэ з-за аднаго Маргарыцінага пагляду... Ася, у падлеткавым узросце няўклюдная, худзюшчая «батанка», з доўгімі нагамі-запалкамі і няроўнымі зубамі з ганебнымі металёвымі скобкамі на іх, ніколі гэтага не мела, звычайна прабягаць праз двор, угнуўшы гававу з неахайнымі шэрымі хвосцікамі, і ўнікала школьных дыскатэкаў, як візіта да зубнога ўрача. Нічога, акрамя прыніжэнняў... І шчыра ўразілася, калі на сустрэчы выпускнікоў (пяць гадоў пасля апошняга школьнага званка!) ажно тры хлопцы прызналіся з затоенай крыўдай, што былі ў яе шчыра закаханыя, а яна, такая ганарлівая прыгажуня, іх адшыла... А яна тады думала, гэта асабліва тонкія здзекі...

Але, як кажа бабуля, свой лёс на кані не аб'едзеш. Ася ў свае дваццаць пяць дасюль баіцца сур'ёзных адносінаў і «спажывае» мужчын у разумных межах, абы самота зусім не заела. А Маргарыце падчас сумеснага турпаходу па Карпатах заімпанавала эрудыцыя маладога земляка ў акуларах, ягоная здольнасць прамаўляць бясконца, павучальна-пераканаўча і пра ўсё, што заўгодна. І бацькі

Гошавы ёй пасля, па прыездзе ў Мінск, спадабаліся. Інтэлігентныя, вясёлыя... Абое ў тэхнікуме выкладаюць.

І Марго трохі разгубілася, калі за два дні да вяселля інтэлігентныя выкладчыкі згрозілі Гошу са сваёй машыны перад нявестчыным пад'ездам з усім ягоным пасагам: чамаданчыкам з майткамі, стосам кніжак і магнітафонам «Самсунг». З'явалася, што прымаць нявестку ў сваёй кватэры, таксама «двушцы», яны не разлічвалі. Праз год Маргарыта нарадзіла Косціка. А Гоша страціў працу трэці раз — і апошні. Бо дасюль шукае вартае сваёй выбітнай эрудыцыі месца.

Таго, што пісала Ася, Гоша, вядома, не прачытаў, апраўдваючыся, што яму цяжка чытаць па-беларуску. Хаця два часопісы з яе аповедамі стаялі за шклом галоўнай шафы, побач з улюбёнымі бабулінымі парцалінавымі статуэткамі ў стылі «нямецкі кіч». Можна, і лепей, што не чытаў, а то паздзекаваўся б... Першы аповед называўся «Закінутая хата» і распавядаў пра прывід маладога інсургента, які ў згаданай закінутай хаце праліваў начамі слёзы па сваёй каханай, якая ўцякла з расейскім жандарам. Другі аповед, «Зруйнаваны палац», апісваў каханне юнага князя і прыгоннай актрысы, якую закатаваў бацька княжыча... Прывіды таксама меліся ў наяўнасці, у эпілогу яны, як належыць, луналі, стагналі і заклікалі да нашчадкаў... Твор-р-рчасць... Вартае жалю перайманне вядомага аўтара беларускага фэнтэзі Вячкі Скрыніча, у даслаўным дзяцінстве, якое прайшло ў адным класе з Асінай сястрой, Славіка Скрыніна. Славік, будучы Вячка, па ўспамінах Марго, нават на ўроках увесь час нешта запісваў у агульны сшытак... А Ася? За чатыры апошнія гады — адны накіды, дзесяці старонак няма. Нібыта набрала поўныя лёгкія паветра, стоячы над глыбокай ракой, а тая раптам узяла ды ўся высахла. А няўдалая плыўчыха ўсё чакае, пакуль можна будзе даць нырца. Як казаў Асі адзін стары паэт, які даўно не піша вершаў: мордай аб асфальт

табе трэба пару разоў, тады зможаш нешта вартае напісаць.

Ася не была ўпэўненая, што гэта правільны рэцэпт, старому паэту ён жа не дапамог, але правяраць на сабе неяк не хацелася.

Яна неяк чытала, што мастацтва развівалася па такой схеме: напачатку — мегалаграфія, захапленне агульным, адлюстраванне велічнага і вялікага. Потым — ропаграфія. Выяўленне дробных прадметаў, захапленне сузіраннем, разглядваннем, медытацыяй... І непазбежна ўсё сыходзіць да рыпараграфіі — адлюстравання адкідаў, усяго агіднага і заганнага.

Большасць Асіных аднагодкаў, што сцвярджаліся ў літаратуры, адзін за адным кідаліся найперш у абдоймы апошняй стадыі, спаборнічаючы ў скептыцызме, цыннізме і цытаванні філосафаў і назаўсёды замураваўшы ў школьных сшытках наіўныя меладычныя радкі пра любоў да радзімы і супрацьлеглага полу.

Ася не любіла кідацца некуды разам з усімі. А куды ёй хочацца самой — не ведала. Таму пакуль што яна фатаграфавала... паветра. Свой асабісты прывід. А што — паветра ж таксама матэрыяльнае... Трэба толькі, каб яму трохкі нехта падыграў — сухое лісце, пыл, вада, снег, пара, — і ягонія абрысы рабіліся відочнымі нават для недавяркаў. Вось, напрыклад, гэтае жнівеньскае паветра ля Шэрай Будыніны выяўляў першы сухі лісток, што зляцеў з таполі, і лена кружляў, і яшчэ не ведаў, што ён памёр...

Калі Ася паведаміла сваім сямейнікам, што яе ўласную кватэру пабудавалі і яна збіраецца хутка туды пераехаць, маці трохі пакрыўдзілася, што дачка не дзялілася з ёй навінамі пра будоўлю, але ўсё-ткі накрыла ўрачысты стол... Бабуля паглядала на малодшую ўнучку з прыхаваным гонарам — яна цаніла ў людзях самастойнасць. А Гоша, падвыпіўшы, пачаў гучнагалосна наракаць на несправядлівасць — вось, Ася адзінокая, і ў яе цяпер будзе

асобная кватэра. А яны з Марго — сямейныя, дзіця малое... І няхай бы Ася засталася тут, а іх пусціла пажыць у новую хату «по-родственному», альбо яны згодныя застацца тут, а няхай Ася забярэ з сабой маці і бабулю...

— Самыя ж блізкія твае людзі! — пранікнёна гарлаў Гоша, а Марго маўчала, гледзячы ўбок, нібыта гэта яе не тычылася, але ўсё-ткі дзесьці, падобна, спадзявалася — а раптам у буржуйскай душы сястры прачнецца мецэнацтва. Косцік, хударлявы і пракудны, як гарадскі верабей, першакласнік, меланхалічна жаваў скрылёк сыравэнджанай каўбасы і паныла пазіраў у бок калідора — як і цётка, ён пры найменшай магчымасці намагаўся ўцячы з дома.

— Гэта мая кватэра! — скрозь зубы прамовіла Ася і пайшла на балкон — адзінае месца, дзе магчыма было хоць сімвалічна адасобіцца. А пасля ўсю ноч ціха плакала ў падушку, не ў змозе перамагчы адначасова пачуццё віны і крыўду. І не выратоўвала, што маці і бабуля доўга адчытвалі Гошу на кухні: лайдак, трукень, пасаромеўся б рот раскрываць, жывеш у чужым доме, на чужым хлебе, хто табе не дае крэдыт узяць ды кватэру пабудоваць, дзяўчына сваім гарбом кватэру займела, мае права на асабістае жыццё.

Пасля пераезду Ася дужа рэдка заходзіла да радзіны. І да сябе не запрашала. Не дужа спяшалася і з уладкаваннем асабістага жыцця. Сядзела ў свядомасці стрэмкай: вядома, на гатовую кватэру любы паквапіцца... А каханне? У каханне Ася звыкла не верыла — прынамсі, у тое, што могуць пакахаць яе. Мужчыны прыходзілі, абувалі скураныя чорныя пантофлі з вышываным надпісам «Speed», незадаволена адзначаючы, што яны ў гэтым доме не першыя. Пілі прынесенае імі віно, гаварылі прыемнае, ну, кшталту, што яна падобная да прыгажунь дзевятнаццатага стагоддзя з партрэтаў Карла Брулова... Цалаваліся... Часам чыталі вершы, часам спрабавалі расшпіліць на Асі спадніцу... Ага, разбегліся. Хопіць з яе «мордай аб асфальт»,

што яна сабе ўсё-ткі зарганізавала на всямнаццацігоддзе, пайшоўшы «паслухаць музыку» з нейкім падобным да Анатоля Сыса ў маладосці пэтэвушнікам на хату да ягонага сябра... Выдатна разумеючы, чым усё закончыцца, але жадаючы раз і назаўсёды пазбавіцца ад рамантычных мрояў у духу матчынага чытва і займець «сур'ёзны жыццёвы досвед», які неабходны пісьменніку. Эксперымент прайшоў удала. Не, хлопец быў, як умеў, пяшчотны, і нават напайў яе шампанскім. Але Ася толькі пасля пачала ўсведамляць, што нарабіла. І што цнатлівасць — гэта больш, чым маленькая фізіялагічная падрабязнасць, забабоны і стэрэатыпы. У адсутнасці кахання атрымалася адчуванне такой страшэннай згубы і ганьбы, што Арсенія нават бачыла ў дальнім куце пакая празрыстую белую постаць свайго анёла-ахоўніка, які ў адчаі захінаў твар тонкімі рукамі, аплакваючы сваю дурную падапечную. І цэлы год не праходзіла насланнё, нібы яна ўся запэцканая, забруджаная, і гэта заўважаюць.

Пэтэвушніку яна нават імя свайго не сказала. Але цяпер не трымцела па-дзявочы ў прысутнасці чарговага самца, і ўжо ніяк не жадалася паўтарэння тае... агіды. Мужчыны крыўдзіліся, здзіўляліся, раздражняліся. Называлі гаспадыню дзікункай і ганарліўкай і сыходзілі. Але, самае дзіўнае, усе ўрэшце прапаноўвалі замуж. Хто з першага ж спаткання, хто — паразважаўшы. Двое нават вельмі настойліва. Ася лена вызначала, каго спартыўны азарт «заеў» — заваліць фанабэрыстую дзеўку нават цаной штампа ў пашпарце, каму заімпанавала мець жонку з «высокімі маральнымі прынцыпамі», каму — проста жонку з кватэрай.

Якія прынцыпы могуць быць у супрацоўніка «Сокалапрынта»!

Колькі разоў Ася ўяўляла сваю будучую працу! Яна — «літаратурны рэдактар». Спрычыняецца да з'яўлення ў свет

новых «Каласоў пад сярпом тваім» і «Людзей на балоце». О, як яна будзе шанаваць пісьменнікаў, як беражліва адносіцца да вытанчаных метафараў і смелых думак! І, вядома, сярод кніг, што становяцца на паліцы кнігарняў і бібліятэк, будуць і кнігі Арсеніі Вяжэвіч... Гістарычныя раманы. Не горшыя, чым у Вячкі Скрыніча, куміра рамантычна настроеных дзяўчатак... Нават у сумачцы Асінай сястры Маргарыты апошнім часам можна было знайсці томікі ягонных раманаў з аўтографамі аўтара.

Але каб Вячка патрапіў у Шэрую Будыніну, і яго наўрад хапіла б нават на адзін раман. У «Сокале-прынце» лайдакоў не трымалі. Каб паспець прачытаць усё, што належыць па нарматывах, ды яшчэ зарабіць прэміяльныя, заседжваліся да ночы, хапаліся за дадатковыя рукапісы, бралі працу дахаты.

Сяброўка Аксана з маленькай, беднай, але гордай, рэдакцыі даўно на Асіна выццё-ныццё адказвала раздражнёна: «Ніхто цябе там не трымае. Цяжка, нецікава — сыходзь, свет клінам на тваім «Сокале-сцявятніку» не сышоўся».

Ася згодна ківала, заядала слёзы куды больш салёным сушаным кальмарам, якога яны з Аксанай абедзве любілі, ды яшчэ пад піва «Тубарг-Грын»... А нараніцу, падвіўшы попелныя, а калі дакладней — шэрыя, валасы плойкай, каб атрымалася прычоска «а-ля паж», піліла на прыпынак — тралейбус — метро — прахадная — другі паверх — кабінет — і ў рукапіс «Сборніка уточненый и дополнений к указу блабла-бла». Здаць у карэктурку да абеда.

Людзі лічаць, што шэры — гэта пераходны паміж белым і чорным, іхняя сумесь. Колер ніякі, аморфны, дэпрэсіўны. Але насамрэч ён складаецца з роўнай долі трох яркіх фарбаў — чырвонай, зялёнай і сіняй.

Праўда, чалавек, які выбірае шэры, па меркаванні псіхолагаў, ніколі не будзе першым. Затое гэты колер дае моц слабым і датклівым.

Шэры — колер пакарання.

Можа, таму за савецкім часам наш горад быў цалкам шэры?

Колер пакарання не адпускаў Асю. І ўсё часцей здавалася, што ў ёй жывуць два чалавекі. Славутыя «дзве душы» беларуса, пра якія пісалі Ігнат Абдзіраловіч і Максім Гарэцкі. Вядома, трэба нешта мяняць, так далей нельга — кажа адна твая палова. Але ці не стане горш? Усё-ткі ўжо прыщярпеліся... — адразу палыхаецца другая.

Арсенія ўсё больш упэўнівалася, што не адна жадае смерці Шэрай Будыніны. А што, калі ўсе-ўсе, хто разам з ёю соўгаецца праз гэтую прахадную і спрыяе выпуску ў свет джамалунгмаў правільных брашурак, у душы ненавідзяць Будыніну не менш чым яна, Ася, і гэтаксама кожную раніцу спадзяюцца ўбачыць замест яе кучу друзу?.. І чаго тады варты Асін унутраны пратэст, гэты ганарлівы метраном «я-не-такая-як-вы», які толькі і дае моцы выжываць?

Але сёння давялося ў чарговы раз сунуць у металёвую шчыліну прахадной пластыкавую картку колеру замерзлай жабы і дазволіць паралелепіпеднаму цмоку паглынуць сябе на дзевяць гадзінаў.

Праз дзевяць гадзінаў яго табою званітуе. І ты пацягнуешся дадому. І нібыта наяве пабачыш за сабою след шэрай слізі...

Раздзел 2. ПАРТРЭТ І ШКІЛЕТ

Калі маленькая птушачка бачыць побач з сабой вялікую, драпежную, якая задумліва пазірае жоўтымі круглымі вачыма і невядома, ці нападзе, ці ўжо наелася іншымі маленькімі птушачкамі, але ўцякаць па-любому позна, — у маленькай пачынаецца эфект замяшчэння.

Ну, тыпу, яна не заўважае пачварыны, смерці сваёй патэнцыйнай.

Птушачка адварочваецца, пачынае старанна дзяўбці каменьчыкі, шчыкаць дзюбай зусім непатрэбныя сухія травінкі. Удаваць пільны клопат...

Гэтак і Ася, каля сядала ўранку на працоўнае месца, пачынала, пагрукваючы бранзалетамі, перастаўляць на сталі «фенечкі» — так яна для зручнасці называла ўсе гэтыя аловачніцы-каляндарыкі-візітоўніцы, канцылярскае начынне. Бралася рапараваць якую-небудзь старую паламаную дыскету, якая незразумела адкуль узялася, ці ішла перамываць кубкі для гарбаты. Пасля падыходзіла чарга Інтэрнэту. Праверыць паштовыя скрынкі — адну, другую, трэцюю (хіба гэта можна параўнаць з адчуваннем у руках сапраўдных канвертаў?). Прагледзець сайты навінаў («Пасмяротнае адкрыццё Вангі: іншапланецяне рыхтуюць вялікую падзею!», «У шасі расійскага самалёта знайшлі труп!»). Хуценька, каб не заўважылі супрацоўнікі, зазірнуць на ўлюбёны сайт фэнтэзі — так, дзеля разгрузкі мазгоў, як Ася сама сабе апраўдвала такія правал густу. (Ага, новы фанфік пра Гары Потэра: «хлопчыка, які выжыў» нізавошта садзяць у магічную турму Азкабан, ён уцякае, пачынае помсціцца былым сябрам, што яго туды і запраторылі, але сустракае былое каханне, а ён жа так і застаўся цнатліўцам з-за «адсідкі»...).

А побач чакае стос рукапісаў. Здавалася, ён нават пазірае няўмольнымі немігучымі вачыма, жоўтымі і круглымі... Яшчэ трохі — і дзюбу можна ўявіць... Пачвара з гравюры Гоі.

А верхнюю тэчку трэ здаць у карэктурку сёння. Да канца працоўнага дня. І Ася ведала, што здасць — нікуды не дзенецца. Ні разу шчэ не пратэрмінавала, нават з тэмпературай. За тое і трымаюць. А за што яшчэ? Літаратурныя здольнасці для рэдагавання якога-небудзь «жыллёвага кодэксу» ці падручніка па ідэалогіі не патрэбныя.

Вось, яшчэ хвілінак дзесяць «пазамяшчаецца», гарбаткі пап'е, і... «Работай, работай, работай, ты будешь с уродским горбом за долгой и честной работой, за долгим и честным трудом...» — пісаў самы рамантычны на свеце паэт Аляксандр Блок, астэнічнага целаскладу прыгажун, што так зацята намагаўся давесці маладой жонцы Любові Мендзялеевай, як гэта здорава — платанічнае каханне, а яна, небарака, так і не ўцяміла. Ледзь не звар'яцела, а тады палюбоўнікаў завяла.

Толькі драматычных любошчаў Асі і не хапала... Хопіць дурной школьнай закаханасці ў маладзенькага віхрастага настаўніка гісторыі ды яшчэ няўдалага рамана з самім Вячкам Скрынічам, растаптанага апошнім на стадыі бутона. Гэта было «мордай аб асфальт» дубль два...

Апошнія дні жніўня, водпускі адгуляныя, наперадзе — час, калі вяртанне з працы будзе адбывацца ў халоднай цемры, як, зрэшты, і прыход на яе... Бр-р-р...

— Там твой партрэт вісіць! Уй! Як жывая! — у пакой уварвалася Асіна аднакабінетніца, фарбавана-брунэтная дама-вамп Валянціна. За ёй, трохі адстаўшы, у кабінет запоўз шлейф густага паху парфумы «Жадарэ», лена скруціўся кольцамі, як пітон, і ўлёгся на шэры палас. Усё, цяпер праветрывай не праветрывай...

— Які партрэт? — няўважна перапытала Ася, якая ледзь паспела выйсці з сайта фанфікаў і цяпер удавала сваю зацікаўленасць стужкай навінаў.

— Ну ты зусім між папераў засохла, хоць зараз у гербарый, — абурылася Валянціна. — У галерэі выставу павесілі! Ужо ўвесь наш паверх збегаў паглядзецц! Ідзі неадкладна, палюбойся! Можа, таемна закаханы ў цябе мастак маляваў?

Нават у пячоры Цыклопа, напэўна ж, меліся куточкі, дзе хавалася прыгажосць, — ну там, раслі ў расколінах між камянёў бяжкія вытанчаныя кветачкі ці складаліся ў

выпадковы незвычайны малюнак каменьчыкі... На дзясятым, апошнім, паверсе Шэрай Будыніны была Галерэя.

Напачатку гэты паверх лічыўся нешчаслівым. Яго здавалі ў арэнду, але колькі ні засялялася ўстановаў — усе неяк хутка і непрыкметна прагаралі. Шыльды не паспявалі мяняць. Даўжэй за ўсіх пратрымалася турыстычная фірма «Солнечный рай». Але і рай ляснуўся, і дырэкцыя будыніны, змахнуўшы апошнія анэльскія пёркі з канцылярскіх сталоў, вырашыла адкрыць на нешчаслівым паверсе выставачную залу. Прычым грошай убухалі туды, як нявопытная гаспадыня солі ў боршч: сігналізацыя, кандыцыянеры, увільгатняльнікі... А навошта? Ася пару разоў схадзіла на прэзентацыі — супрацоўнікам «Сокала-прынта» ўваход быў бясплатны, але абодва разы няўдала. Адзін раз гэта аказалася выстава сына вядомага памерлага мастака. Нябожчык калісьці згубіў капялюш і частку інтэлекту ў эзатэрычных завіхрэннях. Сын, маладзён з пячаткай алкагалізму на капрызлівым прыгожым твары, старанна пераймаў бацьку, спрабуючы пераўзысці яго яркасцю колераў, экспрэсіўнасцю сюжэтаў і касмічнымі азарэннямі, і выглядала гэта да агіды непамысна, як гульня школьнікаў у морг. Другі раз Ася патрапіла на выставу твораў людзей з «асаблівасцямі псіхікі». Арт-тэрапія — справа добрая, але маладую рэдактарку канкрэтна пачало ванітаваць — асабліва перад карцінай алеем пад назвай «Перст»: на палатне быў намаляваны жоўты палец, велічынёй з батон, які ляжаў зусім асобна на шорсткай зялёнай траве, а з яго раслі чырвоныя кветачкі, страшэнна падобныя да крываваых пырскаў. Што праўда, была магчымасць зняць стрэс: арганізатары выставы рыхтавалі фуршэт. Пасярод залы цягнуліся вузкія сталы, а раскладзеныя на іх прадукты былі накрытыя блякла-юлёвымі абрусамі... Вядома, пад тканінай знаходзіліся рэчы зусім звычайныя — бутэлькі з напоямі, талеркі з горамі бутэрбродаў і садавіны, кубкі... Але на

фоне пранізліва-яркіх, да галаўнога болю, карцін пад абрусам, які распяльваўся на нябачных формах, угадвалася немаведама што, ледзь не кавалкі трупаў ці прылады для катавання. А пабачыўшы, як прывялі самадзейных мастакоў, у прынцыпе, звычайных людзей, зусім не страшных, толькі задужа спакойных, Ася ганебна збегла... І болей на дзясяты паверх не хадзіла.

Цяпер яна ўспомніла, што бачыла ў вестыбюлі афішкі з рэпрадукцыямі зялёна-блакітна-жоўценькіх пейзажыкаў на сінім фоне. Учора ўвечары ў галерэі адчынілася выстава-алаверды з нейкім музеем з расійскай глыбінкі. Цікава, яны – калекцыю жывапісу XIX стагоддзя, а што павезлі нашыя ўзамен? Алкагольна-касмічныя азарэнні альбо жывапіс пацыентаў псіхушкі?

Што ж, затое гара тэчак яшчэ пачакае... І Арсенія паімчала да ліфта, разганяючы пыльнае паветра ветразем чорнай спадніцы – вось добры выйшаў бы здымак тутэйшага паветра, мімаволі адклалася ў галаве: пыл казённага дывана, узмах чорнай тканіны...

На дзясятым паверсе нікога не было. Адна цётка-наглядчыца, сівенькая, як восеньскі туман, сядзела ў куце і вязала бэзавы шаль.

На сценах перамігваліся сонечнымі зайчыкамі пейзажы: бярозкі, хваінкі, аблачынкі... Цямнела некалькі старых партрэтаў – сурдуды, ордэнскія стужкі, капоты, каптуры... Але Арсенія бачыла толькі адну карціну. Проста насупраць увахода... Партрэт у поўны рост. Дзяўчына ў цёмнай сукенцы з вузкім белым каўняром, валасы гладка расчасаны на прабор, рукі цнатліва складзеныя пад грудзямі... Арсенія павольна падыходзіла бліжэй, і немажліва было пазбавіцца адчування, што набліжаешся да люстра...

На адлегласці шэпту ад карціны Ася замерла. Намалёваная дзяўчына паглядала зверху вялікімі цёмнымі вачыма гэтак рахмана і даверліва, яе тварык з высокім белым

ілбом, маленькімі, амаль дзіцячымі вуснамі выпраменьваў асаблівую чысціню... «Мордай бы цябе аб асфальт!» – недарэчна прагучаў у Асінай галаве звяглівы голас старога паэта, які развучыўся пісаць вершы.

Не. Палохацца не варта. Што тут асаблівага? Чалавечы мозг так зладжаны, што ва ўсім шукае падабенства. У тосце з сырам бачаць партрэт Багародзіцы, і прадаюць яго на аўкцыёне за шалёныя грошы... У воблаку ўгадваюць абрысы самога д'ябла, і ў паніцы рыхтуюцца да канца свету. А Уладзімір Караткевіч, між іншым, пазнаваў сваё аблічча ў партрэце хлопчыка работы італьянскага мастака эпохі Адраджэння Пінтурык'ё. І праўда, падабенства незвычайнае. А тут... нічога звышнатуральнага. У дзяўчыны на партрэце і вусны меншыя, чым у Асі. І вочы больш цёмныя, і нос... вось тут, пасярэдзіне, трошкі танейшы... І прыгожая, не тое, што Арсенія. І... урэшце, гэта сапраўды мог намаляваць колішні знаёмец – упадалі за Марго студэнты з Акадэміі мастацтваў, адзін дамоў да іх хадзіў, здаецца, яго звалі Андрусь Камароўскі. І ўсё спрабаваў з малодшай сястрой сваёй дамы загаворваць, некуды запрашаць, толькі Ася, вядома, палохалася і бянтэжылася, што абражае мастакоўскае вока сваім страхавітым абліччам (прынамсі, на гэта намякала Марго). Але, можа, хто з гэтых мастакоў мімаволі і выкарыстаў Асін вобраз, калі ўяўляў старасвецкую паненку?

Рэдактарка з палёгкай уздыхнула. Ніякай таямніцы. І перавяла вочы на шылдачку ля багетнай рамы: «Партрэт графіні Марыі Корб-Варановіч. Невядомы мастак, пач. XIX ст.».

Усё, цяпер ніякага ратунку ад містычнага жаху... Адкуль ён толькі ўзяўся? У прынцыпе, нічога ж страшнага не адбылося – падумаеш, убачыла намаляваную падобную да сябе дзяўчыну... Гэта ж забаўна... А за сэрца нібыта нехта халоднай рукой крануў. І сціснуў... Так.

Бо Арсенія шалёна ненавідзела гэтую намалёваную дзяўчыну, такую чыстую, датклівую, рахманую...

Выплеск нейкай інстынктыўнай, незразумелай да містыкі нянавісці...

— Гэта ваша сваячка, напэўна?

Зацікаўлены голас бабулькі-наглядчыцы ледзь не змусіў Асю падскочыць.

— Вы не з Корб-Варановічаў выпадкам?

— Не... нічога я пра гэтых... Корб-Варановічаў... не ведаю! — знервавана прамовіла Арсенія і памкнулася прэч, пакуль яшчэ хто не заблукаў на нешчаслівы паверх. Прэч, далей ад ненавіснага аблічча.

— А як падобныя! — крычала ўслед бабулька, але Ася ўжо рванула на сябе дзверы галерэі.

Міргатлівыя лямпачкі над ліфтамі сведчылі, што кабiны паволі кіруюцца на першы паверх, а чакаць хацелася не больш, чымся драпаць пазногцямі бетонную сцяну. Ася, прытрымліваючы рукой доўгую спадніцу, імкліва пабегла ўніз па «чорнай» лесвіцы, вечно пракуранай настолькі, што варта было спусціцца на суседні паверх, і валасы двое сутак патыхалі табакай. Хаця Ася пару разоў сфоткала паветра, абазначанае цыгарэтным дымам, але гэта было паветра не для яе дыхання.

На кожнай лесвічнай пляцоўцы блішчэлі мадэрновыя попелніцы на высокіх жалезных ножках, падобныя ці да металёвых грыбоў, ці то да маленькіх робатаў. Але падваконні былі застаўленыя звычайнымі бляшанкамі з-пад кавы і марынаваных алівак, якім курцы «Сокала-прынта» аддавалі перавагу, пра што сведчылі горы недапалкаў у бляшанках і сіратлівая пустэча, парушаная некалькімі пляўкамі, у попелніцах на жалезных ножках. Паміж сёмым і шостым паверхамі на лесвічнай пляцоўцы злева ад акна мелася глыбокая ніша, а ў ёй — вузкія дзверы, абабітыя бляхай, без аніякай шыльды. Нейкае тэхнічнае памяшканне.

Аб гэтыя дзверы супрацоўнікі любілі тушыць недапалкі, спаборнічаючы ў мастацкасці чорных сыпкіх росчыркаў.

На шчасце, курцы на гэты раз не тоўпіліся перад акном. Але калі Ася, спяшаючыся, прабягала паўз нішу з дзвярыма, нехта моцна схапіў яе за руку, ірвануў убок – і Арсенія апынулася ў нішы, прыціснутая да нападніка, як у перапоўненым ліфце.

– Тс-с-с... Ціха...

Арсенія ледзь стрымала абураны крык... Перад ёй стаяў Вячка Скрыніч уласнай літаратарскай персонай! І нават моцна трымаў яе за руку (між іншым, на Асінай далікатнай скуры ўтварыцца сіняк). Худы твар Скрыніча здаваўся яшчэ больш напяртым, чым звычайна, зялёныя вочы гарэлі, як у дзіцёнка, якога зараз тата пасадзіць у вагончык амерыканскіх горак. Прамыя цёмныя валасы зблытаныя, як быццам уладальнік толькі што прабег не адну літоўскую вярсту, ноздры драпежнага носа раздзімаюцца... Вочы Асі апынуліся на ўзроўні Скрынічавага падбароддзя, на дзіва паголенага (дзе ж рамантычнае шчэцце?). І паху алкаголю не адчувалася, толькі гаркавата-палыновая парфума... Ад шалёнага

Вячкі можна чакаць чаго заўгодна. Арсенія, праўда, ужо гады з два яго не сустракала, бо зусім перастала цягацца па літаратурных тусоўках. Толькі інтэрнэт час ад часу абурана гуў вакол абвестак, што Вячку, які славіўся незалежніцкай пазіцыяй, не пусцілі некуды выступаць ці не надрукавалі артыкул са станоўчай рэцэнзіяй на ягоны раман. Хаця курсавых і дысертацый па ягонай творчасці, Ася дакладна ведала, абаранялі шмат.

Скрыніч нідзе не працаваў. Адны казалі, што ён някепска зарабляе тым, што піша сцэнарыі серыялаў для расійскіх кінастудый, таму і можа пачувацца незалежна. Другія пляткарылі, што ён проста зусім апусціўся, спіўся, скалоўся, галадае, жыве на міласціну прыхільнікаў... Іначай

даўно з'ехаў бы за мяжу, на які літаратурны грант. Можа, і праўда падсеў на якія наркатыкі? Вунь што вытварае... Як яго толькі ў «Сокал-прынт» прапусцілі?

Скрыніч, відаць, збаяўся, што ягоная «ахвяра» як відаць заверашчыць і пачне вырывацца, таму ўмольна і хутка зашаптаў:

— Ціха, калі ласка... Не бойся... Проста паслухай мяне... Арсенія тузанулася, вызваляючыся. Пачаліся няёмкасць і боязь. Наўрад гэта спроба аднавіць забыты раман. Хутчэй на бутэльку не хапае беднаму генію, ці ў геніяльную галаву ўзбрыла мара выдацца ў «Сокале-прынце»... Піетэт перад Скрынічам Ася страціла якраз два гады таму, калі Скрыніч на прэзентацыі сваёй кнігі ў галерэі «Падземка» холадна запатрабаваў у абмен на інтэрв'ю ў Асінай сяброўкі Волькі, сімпатычнай студэнтчкі журфака, правесці ноч у ягонай спальні. І не проста так, а з наручнікамі. Дасюль, маўляў, не апрабаваў. А такія наручнікі фэйныя, сталёвыя, бліскучанькія... І ложка з жалезнымі парэнчамі ёсць, зручны для такой насалоды. Скрыніч стаяў пад карцінай з намаляванымі вачастымі сперматазоідамі ў сваёй чорнай кашулі і джынсах, дэманічна скрыжаваўшы на грудзях рукі, пазіраў нахабна-пагардліва некуды ў верхні кут столі, толькі час ад часу кідаючы літасцівы позірк на студэнтчку з таненькім лічбавым дыктафонам, заціснутым у наманікюраных пальчыках — нібыта птушка трымалася за галінку, і лена распавядаў пра тое, што наручнікі — гэта высокі сымболь энергіі дзэн... Усе вакол разумелі, што Скрыніч сцябаецца, і ціха весяліліся, толькі дзяўчо з дыктафонам не разумела і не ведала, куды падзецца ад сораму. І Ася не ведала, што рабіць. Бо яшчэ ўчора на фуршэце пасля адкрыцця выставы знаёмага мастака Скрыніч нібыта ўсур'ёз з ёю размаўляў, і праводзіў дахаты, і дужа цікава распавядаў пра шляхецкія двубоі, і запрасіў на гэтую прэзентацыю... Прычым наказваў

прыйсці абавязкова. На развітанне пяшчотна пацалаваў руку, закаваную ў пярсцёнкі, і здавалася, нават камяні іх зазьялі ад радасці... Усё, як у ягоных кніжках! Неверагодна! І Ася, забыўшыся на свае комплексы, мтла ад шчасця і не спала ўсю ноч, соладка шчыміла пад лыжачкай, і ніяк не верылася, што яна — няўкладная дзеўчынёха з шэрымі валасамі — прыцягнула ўвагу самога Вячкі... Які нават за яе сястрой Маргарытай не стаў упадаць. Не, так не бывае, ён абавязкова ў Арсеніі расчаруецца...

Так тады і выйшла. Было бачна — забыўся, што запрасіў. Нават не глядзіць. Вусны пагардліва крывіць. Вось, прычапіўся да ейнай сяброўкі. А што ты хацела, пачварына... Ася сышла, не дачакаўшыся нават, калі Скрыніч пачне чытаць урыўкі з новай кнігі, пакінуўшы разгублена-шчаслівую Вольку вырашаць, ці згаджацца на наручнікі, і потым доўга сама сябе пераконвала, што пісьменнік і тое, што ён з сябе ўяўляе ў штодзённым жыцці, могуць не толькі не супадаць, але быць процілегласцямі. І ад гэтага якасць твора не пагоршыцца, бо толькі яна і мае значэнне. А Скрыніч ужо напісаў пяць выдатных раманаў, за якія ў лепшыя часы, ды пры спагадлівых адносінах дзяржавы да нацыянальнай літаратуры, быў бы запяспечаны да канца дзён сваіх, і на вуліцах яго пазнавалі б не толькі студэнты філфака...

Але што там... Усё перагарэла. Праўда, і сяброўства з Волькай пасля той прэзентацыі растала, як снег на далоні.

Не, Арсенія ўжо не тое наіўнае дзяўчо, пасля школы «Сокала-прынта» яе не збянтэжыш.

— Калі хочаце размаўляць — пойдземце ў мой кабінет. А там на стале гара тэчак...

Скрыніч раздражнёна пакруціў галавой.

— «Кабінет...» Зусім ачыноўнічылася, паненка. Не пра тое думаеш... Не пра тое... На партрэт свой паглядзела?

Арсенія здрыганулася.

— Адкуль вы ведаеце пра партрэт?

— У Кнізе так напісана... — будзённа прамовіў Скрыніч нешта абсалютова шаманскае і зноў напяўся: — Ш-ш-ш...

На лесвіцы чуліся крокі. Вячка штурхануў абабітыя бляхай дзверы, і яны раптам расчыніліся. Патыхнула сутарэннем. Ася не паспела абдумаць, што адбываецца, як Скрыніч уцягнуў яе за сабой у вузкі, з тры локці, паўцёмны калідор і зачыніў дзверы — электрычнае святло працэджвалася скрозь круглыя маленькія адтуліны ў гіпсакардонавых плітах правай сцяны — нібыта волат відэльцам папароў. Што за гульні ў шпіёнаў? Але Ася, як і Вячка, паслухмяна чакала, пакуль на лесвіцы сціхнуць крокі.

— Пайшлі... — шапнуў Скрыніч, і Ася рушыла за ім углыб таямнічага пакоя, спатыкаючыся аб старыя транспаранты і шчыты для кніжных экспазіцый, сама не разумеючы чаму. Можа, таму, што на стале чакалі рукапісы, і гэта было мацней за ўсялякі іншы страх? Ці таму, што гэта быў Скрыніч, які хоць, кажучы велягурыста, і разбіў калісьці яе сэрца, але чые гераічныя фэнтэзі сніліся ёй па начах? Дый так хвалююча было залезці ў вантробы ненавіснай Шэрай Будыніны, нібыта гэтым зрабіць ёй балюча...

Дзесьці, зусім побач, праляскатаў ліфт... Спадніца зачэпілася за пыльны планшэт... Усё, будзе нітка вісець на падале. Калідор скончыўся трохі шырэйшым тупіком. Тут усё было застаўлена старымі маніторамі, і Вячка махнуў рукой, запрашаючы Асю сесці.

І яна села проста на пажаўцелую спіну вялізнага старога манітора, як на які-небудзь чэрап дыназаўра, і адчула — упершыню за столькі гадоў — волю. Самае лепшае адчуванне ў свеце. Можа быць, нават лепшае за пачуццё кахання для тых, хто здольны цаніць падобныя рэчы. Як быццам збегла з урока перад кантрольнай. Шэрая Будыніна больш не выклікала нянавісці — у яе аказаліся свае кулісы, сваё патаемнае жыццё, далёкае ад афіцыйнага фасада... А